

Розділ 8.

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

8.1. Понятійний апарат та методологічні засади дослідження вимог сталого економічного розвитку України

За умов світових інтеграційних процесів стає доцільним обґрунтування необхідності створення довгострокових організаційно-господарських зобов'язань стратегічного інвестування відповідно до вимог модифікованої Концепції сталого розвитку для України (1999 року) та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (2015 року).

Розв'язання зазначеного завдання передбачає передусім розроблення теоретичних засад узгодження законодавчих вимог як елементів систем господарювання і природокористування для розвитку функціонально-цільової підсистеми сприяння сталому розвитку. Узгодження вимог (без порушення системних зв'язків із спорідненими інститутами та іншими структурними одиницями суміжних галузей) стає можливим завдяки об'єктивному визначенню напрямів формування адекватної правової бази для забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України до права ЄС.

Методологічні аспекти адаптації господарського законодавства до вимог сталого розвитку як визнаних світовим співтовариством цілей

і принципів, модифікованих з урахуванням правових традицій України. Йдеться про ті вимоги сталого розвитку, які передбачають дерегуляцію та розвиток підприємництва (як це прописано у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020»). Стосовно вимог Концепції сталого розвитку для України (1999 року) вже було доведено, що у висвітленні особливостей системи господарського законодавства України заслугоує на увагу адекватність його стану не лише вимогам екологізації господарської діяльності, але й в цілому стратегії економічного росту на принципах сталого розвитку.

Основними цільовими орієнтирами сталого (збалансованого) розвитку для умов України є формування соціально орієнтованої економіки, що передбачено ч. 4 ст.13 Конституції України, забезпечення рівних можливостей для досягнення матеріального і соціального благополуччя, створення системи гарантій раціонального використання природних ресурсів. Завдання, що випливають з цієї Концепції, ставлять певні вимоги до всіх галузей вітчизняного права і законодавства, і перш за все – до господарського.

Найбільшою мірою триєдина проблематика сталого розвитку стосується господарсько-правових засобів. Саме вони мають своїм завданням утримання цілісності правової регламентації найважливіших економічних діянь, пов'язаних із господарським використанням природних ресурсів та забезпеченням соціальної спрямованості природокористування. Водночас зростання економічної влади у сфері господарського використання природних ресурсів, нерідко створює різного ступеня перешкоди на шляху реалізації Концепції сталого розвитку. Тому ті з господарсько-правових засобів, які адекватні завданням Концепції, потребують активізації. Зокрема, є потреба в адаптації законодавства до вимог сталого розвитку не ситуативно, а цілеспрямовано. Така можливість дещо зросла з прийняттям ГК України (ст. ст. 5, 6, 11-12, 14-15, 45, 48, 148-153, 392, 406), оскільки він започаткував процес виокремлення в господарському законодавстві функціонально-цільової підсистеми сприяння сталому розвитку. Натомість недостатньо скоординованими залишаються інституціональні перетворення, які необхідні для підвищення ефективності господарського

використання природних ресурсів в умовах дерегуляції підприємницької діяльності.

Для розв'язання проблеми адаптації господарського законодавства до вимог сталого розвитку важливо визначити вихідні методологічні та загальнотеоретичні положення в розумінні сучасного призначення вказаної галузі та ГК України. Накопичення знань про засоби господарського законодавства у досягненні задекларованих у ньому цілей було розпочато ще у 80-х роках минулого століття.

Вивчення Б. І. Пугінським цивільно-правових засобів регулювання господарських відносин дозволило йому обґрунтувати висновок про формування нового напрямку цивільного права – теорії правових засобів¹. Доказова база, представлена в дослідженнях Г. Л. Знаменського, стосовно принципів побудови функціонально-цільових підсистем господарського законодавства², дозволяє висунути гіпотезу, яка базується на фундаментальних засадах теорії господарського законодавства та основах господарського права про доцільність утворення функціонально-цільової підсистеми сприяння сталому розвитку в структурі господарського законодавства. Виокремлювати в ньому підсистеми та конкретизувати елементи вказаної структурної частини необхідно на сучасних економіко-правових наукових засадах.

Для перевірки істинності заявленого твердження звернемо увагу на загальнонаукові положення роботи І. В. Блауберга та Е. Г. Юдіна «Становление и сущность системного подхода», зокрема, про єдність функції правових норм, що реалізуються, коли на відміну від зв'язку станів норми (групи норм) об'єкти правового впливу пов'язані єдністю³. Відомо, що теорія права розглядає законодавство і його реалізацію як відображення і найчастіше випереджальне відображення об'єктивної дійсності, що скеровує його розвиток.

Сучасні проблеми забезпечення ефективності господарського законодавства зазвичай пов'язують із вдосконаленням змісту та врегу-

¹ Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. *Юридическая литература*. Москва. 1984. С. 197.

² Знаменский Г. Л. Цели и способы повышения эффективности хозяйственно-го законодательства : дис. ... д-ра юрид. наук. Москва. 1985. С. 132–153.

³ Блауберг И. В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. *Наука*. Москва. 1973. С. 189–190.

лювання традиційних (договірних) відносин на нових засадах стосовно форм, стосовно системи тощо¹. Як видно з постановлених І. В. Булгаковою питань, авторка орієнтується на внутрігалузеве сприйняття цілісності структури конгломерату норм вказаної галузі законодавства, чого недостатньо для їхнього вдосконалення. Зовнішня зорієнтованість на інтеграційні процеси в економічних системах зумовлює необхідність вивчення господарсько-правових засобів в аспекті наповнення їх змістом, бажаним задля виконання суб'єктами господарювання вимог, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку на інвестиційній основі.

В економічній науці досліджувалися питання управління економічним зростанням на інвестиційній основі. Але в юриспруденції не було вивчено правових законів в аспекті їхньої спроможності стати основою для організації розвитку, як це представлено у концепції сталого розвитку. Розв'язання господарсько-правових проблем у такій постановці сприяє досягненню узгодженості господарсько-правових засобів сприяння сталому розвитку. Узгодженість необхідна, щоб утримувати цілісність правової регламентації найважливіших економічних дій та відносин, пов'язаних із: господарським використанням природних ресурсів, забезпеченням соціальної спрямованості економіки природокористування, екологізацією правових засад господарювання.

Слід зазначити, що в даному дослідженні під господарсько-правовими засобами сприяння сталому розвитку розуміються, по-перше, способи матеріально-процедурного та іншого операційного рівня, які мають практичний зміст розв'язання організаційно-майнових завдань господарського використання природних ресурсів, по-друге, засоби законотворчого рівня (правові конструкції, цільові комплекси норм тощо), спрямовані на вдосконалення правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання. За відомою класифікацією Г. Л. Знаменського² і перші, і другі можна віднести, з деякою погіршеністю, до зовнішніх засобів.

¹ Булгакова І. В. Господарське право України : навч. посібник. Київ : Прецедент, 2006. С. 27.

² Знаменский Г. Л. Совершенствование хозяйственного законодательства: цель и средства. Київ: Наукова думка. 1980. С. 58.

Так звані первинні (основні із зовнішніх) засоби були зорієнтовані на виконання вимог сталого розвитку таким чином, щоб внаслідок реалізації Господарського кодексу забезпечувалися б приписи міжнародних документів стосовно вимог сталого розвитку, тим самим створювався б безпроблемний правовий простір дії не лише його норм, але й норм іншого господарського законодавства. Концепція Господарського кодексу стала орієнтиром для оновлення господарського законодавства завдяки своїй універсальності впливу на економіку. Кодекс сприяє вдосконаленню правотворчості у найважливішій сфері підприємництва – інвестуванні проєктів. Відомо, не виправдане обмеження свободи дій підприємців підвищує ступінь ризику для потенційних інвесторів.

Актуальність проблеми оновлення структури господарського законодавства на засадах зближення його функцій із завданнями реалізації довгострокових проєктів стабільного розвитку спонукає до з'ясування на виважених методологічних засадах предмету наукового пізнання функціонально-цільової підсистеми господарського законодавства стосовно сприяння сталому розвитку.

Право- та соціально-пізнавальні засади вказаного процесу було закладено в роботах: О. А. Беляєвич «Господарське договірне право України (теоретичні аспекти)»¹, А. Г. Бобкової «Правовое обеспечение рекреационной деятельности»², В. А. Витушко «Теория механизма правового регулирования экономических отношений»³, В. О. Гайворонського (в авторському підрозділі підручника) «Правове регулювання господарських відносин за участю промислових підприємств»⁴, І. Є. Замойського «Обеспечение договорных обязательств на предприятии»⁵, А. М. Запорожця «К вопросу о предмете и методе

¹ Беляєвич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер. 2006. 592 с.

² Бобкова А. Г. Правовое обеспечение рекреационной деятельности : монографія. Донецьк, 2000. 307 с.

³ Витушко В. А. Теория механизма правового регулирования экономических отношений : дис. ... д-ра юрид. наук : Москва. 2001. 442 с.

⁴ Гайворонський В. М., Жушман В. П., Титов Н. П. Правове регулювання господарських відносин за участю промислових підприємств; За ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана. Харків : Право. 2000. 278 с.

⁵ Замойський І. Е. Обеспечение договорных обязательств на предприятии. Москва : Юридическая литература. 1982. С. 14–17.

хозяйственного права»¹, Г. Л. Знаменського – дисертації «Цели и способы повышения эффективности хозяйственного законодательства»² та циклі інших робіт, В. М. Коссака «Правові засади іноземного інвестування в Україні»³, В. В. Лаптева «Предмет и система хозяйственного права»⁴, Луць В.В. «Контракты у підприємницькій діяльності»⁵, «Проблеми договірною регулювання майнових відносин за новим Цивільним та Господарським кодексами України»⁶, В. К. Мамутова «Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности (методология, направления)»⁷ та циклі інших робіт⁸, В. С. Мартем'янова «Хозяйственное право»⁹, В. Ф. Опришко «Вдосконалення законодавства України – складова частина стратегії його розвитку»¹⁰, В. С. Щербини «Проблеми попередження господарських правопорушень»¹¹, І. Л. Бачило «Проблемы гармонизации в законодательстве»¹², Н. Р. Малишевої «Гармонізація екологічного

¹ Запорожец А. М. К вопросу о предмете и методе хозяйственного права. *Проблемы взаимодействия отраслей частного права: доктрина и методика преподавания* : материалы междунар. науч.-метод. конф. (3–4 март. 2006 г.). Воронеж. 2006. С. 53–80.

² Знаменский Г. Л. Цели и способы повышения эффективности хозяйственного законодательства : дис. ... д-ра юрид. наук. Москва. 1985. 487 с.

³ Коссака В. М. Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект). Львів : Центр Європи. 1996. 216 с.

⁴ Лаптев В. В. Предмет и система хозяйственного права. Москва. 1969. 176 с.

⁵ Луць В. В. Контракты у підприємницькій діяльності : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер. 1999. 560 с.

⁶ Луць В. В. Проблеми договірною регулювання майнових відносин за новим Цивільним та Господарським кодексами України. *Українське комерційне право*. 2003. №4. С. 21–32.

⁷ Мамутов В. К.: Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности (методология, направления). Київ : Наукова думка. 1982. 238 с.

⁸ Мамутов В. К. Формирование и развитие хозяйственного законодательства Украины. *Журнал российского права*. 2001. №7. С.129–136. О предмете кодификации и безпредметной критике. *Вісник господарського судочинства*. 2007. №2. С. 111.

⁹ Мартемьянов В. С. Хозяйственное право. Том 1. Общие положения. Курс лекций. Издательство БЕК Москва. 1994. С. 36–37.

¹⁰ Опришко В. Ф. Вдосконалення законодавства України – складова частина стратегії його розвитку. *Вдосконалення законодавства України в сучасних умовах*. Київ. 1996. Вип. 1. С. 5–17.

¹¹ Щербина В. С. Проблеми попередження господарських правопорушень : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ. 1996. 323 с.

¹² Бачило И. Л. Проблемы гармонизации в законодательстве. *Журнал российского права*. 2002. № 3. С. 84.

законодавства в Європі»¹, В. Л. Мунтяна «Правовые проблемы рационального природопользования»², Д. В. Задихайла «Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави»³ та інші.

Слід визнати, що науковим завданням модернізації господарського законодавства є мета досягнення чіткої правової визначеності у створенні необхідних умов для подолання економічної розбалансованості при відтворенні національного господарського комплексу.

Важливість дослідження всіх ознак соціальної призначеності вказаної мети пов'язують із сприйняттям галузі господарського законодавства фактором стабілізації розвитку суспільних відносин. Водночас не лише вади законотворення та юридичні колізії, але й різне праворозуміння та не однакове ставлення суб'єктів реалізації приписів законодавства до права, здатне розхитувати правовий порядок і народжувати правовий негілізм.

Термін «адаптація» у контексті з терміном «законодавство» відрізняється понятійною поліфонією і на доктринальному і на офіційному рівнях: «взаємоу'язка», «пристосування», «зближення».

Адаптація як приведення зовнішніх та внутрішніх господарсько-правових засобів сприяння сталому розвитку (з тих, що закріплені у законодавстві) у відповідність із метою Концепції сталого розвитку, є шляхом забезпечення еволюційного впровадження оновлених принципів, норм і правил у систему господарського законодавства України. Задля цього, господарсько-правові засоби сприяння реалізації вимог сталого розвитку розглядаються стосовно розробки нових елементів структурного пристосування наявного інституціонально-правового середовища до правових цінностей, що змінилися, концепцій розвитку, пріоритетів і умов господарської діяльності. Вказаний підхід дозволяє розв'язати методологічні проблеми правоустановлення і правореалізації норм господарського законодавства України відповідно з їхніми соціальним цілями.

¹ Малишева Н. Р. Гармонізація екологічного законодавства в Європі: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. Київ. 1996. С. 10.

² Мунтян В.Л. Правовые проблемы рационального природопользования : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків. 1975. С. 3–297.

³ Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія. Харків : Юрайт. 2012. 456 с.

Найчастіше в юридичній і публіцистичній літературі мова йде про зближення тексту, змісту, сутності законоположень однієї системи із законодавством іншої. Таке уявлення є усіченим. Воно не вказує на глибинну сутність зближення правових порядків. Тому стає доцільним роз'яснення таких питань: Чи знаходить висвітлення в системі національного господарського законодавства відображення особливості Концепції сталого розвитку у порівнянні з її модифікаціями інших країн, зокрема, в частині зважування обсягу її економічної й екологічної складових?

Законодавство є одним з проявів права. Однак одні, поділяючи традиційне «вузьконормативне» поняття права, розглядають його як систему нормативно-правових розпоряджень. Інші вважають законодавство, так би мовити, запізнілим «реєстратором» дійсності, тобто відводять йому пасивну роль у перетворенні суспільних відносин.

За таких обставин припущення, що адаптація господарського законодавства є важливою умовою розвитку суспільних відносин, потребує тлумачення деяких вихідних положень, які пов'язані із специфікою впливу на господарське законодавство ч. 4. ст. 13 Конституції України. З даного конституційного положення випливає необхідність підпорядкування відповідних інститутів господарського законодавства завданню створення правових умов досягнення соціальної спрямованості економіки. Але через методологічні проблеми та вади неузгодженості окремогалузевих правових актів все ще не має належного впливу на регулювання господарських відносин, пов'язаних з використанням природних ресурсів.

Важливо усвідомлювати, що у словосполученні «адаптація законодавства до вимог сталого розвитку» термін «вимоги сталого розвитку» виступає у загальній формі як самостійний об'єкт. Це означає, що розгорнуте визначення вимог, до яких пропонується адаптувати господарське законодавство, необхідно розпочинати з аналізу системи вільної взаємодії суб'єктів господарювання та інших учасників реалізації обмінно-оцінних дій, які систематично відбуваються у ринковому середовищі.

В Європі академічний інтерес викликають питання досягнення динамічного балансу та рамок зближення і гармонізації дуже різних

інтересів економіки, екології та соціального прогресу, коли йдеться про так зване «усталене використання» систем природних ресурсів. Завданням господарсько-правової науки в сучасних умовах є подолання наявних проблем реалізації вимог сталого розвитку, використовуючи міцний потенціал господарського законодавства.

В Законі України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну діяльність в Україні» права на діяльність з використання природних ресурсів названо специфічними правами. Законодавець об'єднав таким терміном зобов'язальні права (право вимагати та право здійснювати діяльність)¹. Таке поєднання є предметною організаційно-майновою ознакою правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання. Воно означає, що держава передає на певних умовах право використовувати комплекс виключних прав у підприємницькій діяльності недержавних суб'єктів використання. На особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання зроблено акцент і в ГК України, але в науці господарського права сутність особливостей такого режиму не було розкрито. Виходячи з них, можна було б встановити зміст вимог господарсько-правової природи, які іменуються вимогами сталого розвитку.

Належна охорона господарського правопорядку, сформованого на даних принципових засадах, залежить від того, чи має він в своєму складі ефективне господарське законодавство, вимоги якого стають межею між дезорганізацією та організацією правового середовища. Вказану здатність функцій даної галузі справедливо можна ототожнювати з фактором розвитку суспільних відносин та економічних систем.

Що ж стосується загального уявлення про такий предмет, як поводження крупних цілісних національних, регіональних і світових економічних систем, то за аналізом Ю. М. Осипова, їхнім діям властиві невиразність, нестабільність, нерівномірність, переривчастість. Відсутність невиразності – занепад самоорганізації. Немає ані спо-

¹ Про оцінку майна, майнових прав і професійну діяльність в Україні : Закон України від 19.06.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. ст. 23.

нукальних мотивів до дії, ані самого бажання діяти. Немає пристосування, немає мінливості (несталості), немає розвитку¹.

Досягнення адекватності законодавства вимогам сталого розвитку, потребує визначення засобів, які ведуть до результату – реалізації цілі адаптації за українських реалій (умов та вимог) економічного росту.

Теорія відображення об'єктивної реальності в праві відіграє надзвичайно важливу методологічну роль у розв'язанні проблемами визначення критеріїв новелізації господарського законодавства, зокрема, в аспекті здійснення адаптації його інструментарію до сучасних відомих заходів підтримки і захисту правопорядку. Тим самим і забезпечується стабільний розвиток, цілі, умови і вимоги якого визначаються рівнем суспільних та правових досягнень.

Однак, з огляду на те, що досягнення гармонії тут ототожнюються з повторюваним впливом суспільства на законодавство і зворотним його впливом на сферу господарювання, значимість законодавства у стабілізації економічного розвитку розуміють неоднозначно. Якщо узагальнити позитивний підхід авторів до господарського законодавства, то уявлення про нього як про умову розвитку суспільних відносин можна викласти в такій тезі: «значимість господарського законодавства в реалізації вимог сталого розвитку полягає у можливості участі сучасного громадянського суспільства в перетворенні умов свого розвитку (найчастіше при збереженні в непорушності класичних канонів цивільного права) під відповідний рівень еволюції економічних відносин та стану трансформації законних інтересів суб'єктів господарювання».

Вважається, що саме завдяки законодавству вдається уникнути трактування і сприйняття господарського права пасивним «реєстратором» дійсності. Формально нормативне трактування господарського законодавства дозволяє вносити стійкість у зміст даної галузі завдяки поточним, наскрізним і допоміжним функціям.

Вченими неодноразово було доведено, що часті зміни закону, порушуючи нормальний хід повсякденної практичної діяльності, приводять до ослаблення авторитету закону. Отже, вимагати стабільнос-

¹ Осипов Ю. М. Диалектика организации и самоорганизации в хозяйственном процессе. *Принципы хозяйственной самоорганизации*. Москва. 1993. С. 13.

ті законодавства означає, що необхідно уникати довільних змін, викликаних суб'єктивними причинами. Тому оновлення господарського законодавства з метою забезпечення стабілізації розвитку є позитивним процесом. Він базується на науковому обґрунтуванні в науці конституційного права інтересу суб'єктів господарювання (як значної частини суспільства) до соціальної спрямованості економіки. Це їхнє конституційне право співзвучне праву на розвиток, яке захищається міжнародною спільнотою.

Попередньою умовою створення господарсько-правових умов забезпечення стабілізації розвитку є точне розуміння змісту співвідношення термінів «розвиток (ріст)» і «адаптація». Розвиток це не лише зміни. Зміни правових умов господарювання самі по собі не означають виходу економічних відносин на новий якісний рівень¹.

О. І. Ющик вважає, що, по суті, суспільна криза в Україні означає необхідний спосіб стихійного розвитку базисного протиріччя, вирішення якого штучно блокувалося..., спосіб, який реалізується об'єктивно за відсутності достатніх умов для свідомого вирішення цього протиріччя². Отже, недостатня визначеність сутності вимог (як частини умов) заважає свідомому розв'язанню економічних протиріччя правового регулювання господарських відносин.

Зміни без стабільності вважають анархією, а стабільність без розвитку – занепадом. Питання про стабільність і розвиток (ріст) завжди відноситься до належного співвідношення між ними. Але динамічний комплекс заходів господарського законодавства здатний забезпечити зміни співвідношення: «стабільність» і «економічний ріст». Водночас, навіть якщо започаткувати демократичний господарський правопорядок і гарантувати його охорону і захист, не зникає загроза правовій організації господарського порядку, здійсненої без компоненти розвитку. Тоді він спричинить організацію не розвитку, тобто чистий консерватизм.

¹ Гурьянов К. В. Экономические системы и способы их организации. *Принципы хозяйственной самоорганизации*. Москва. 1993. С. 56.

² Ющик О. І. *Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні* : монографія. Київ. 1997. С. 132.

У данному дослідженні «розвиток» і «ріст» розуміються як тожні поняття, які вказують на об'єктивність процесу поступальної зміни стану і рівня показників успішності економічної системи.

Поняття «організація» є видовим стосовно поняття «соціальна організація». Воно розглядається у декількох значеннях, серед яких для характеристики господарських відносин як предмету регулювання має значення таке визначення: «вид діяльності – процес, пов'язаний з цілеспрямованим впливом на об'єкт»¹.

Позитивні зміни в стабілізації національного господарського комплексу є ознакою еволюції економічної системи. З прийняттям ГК України, нової редакції ЦК України та ЛК України господарсько-правові засоби мали підвищити рівень ефективності процесу досягнення мети забезпечення соціально-економічного розвитку при збереженні гармонії з процесом відтворення якості довкілля.

Натомість розрив юридичної теорії і практики, обумовлений як свідомим відторгненням політико-правовою практикою напрацювань правової науки, так і незадовільною якістю самої теорії, зокрема, теорії кодифікації законодавства², що є фактором, який уповільнює організацію сталого розвитку.

На відміну від розвитку як об'єктивного процесу термін «адаптація» відображає процес утручання, усвідомленого впливу суб'єктів законотворчості на перебіг господарських відносин і правової організації порядку в них. На цьому рівні має започатковуватися заснування концепції наукового розуміння процесу гармонізації законодавства про використання природних ресурсів, а також розбудова пріоритету адаптаційного процесу при формуванні засад правового впливу на стабілізацію і раціоналізацію системи концесійного залучення в господарський обіг їхнього використання.

Вищенаведений підхід припускає розробку наукової основи в даній галузі на базі створення більш повного функціонально-цільового комплексу норм, який містить засоби мобілізації таких резервів еко-

¹ Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер. 2006. 409 с.

² Мамутов В. К. О предмете кодификации и беспредметной критике. *Вісник господарського судочинства*. Донецьк. №2. 2007. С. 111.

номічного росту, як оборот ресурсів на засадах оренди, угод про розподіл продукції і концесії.

Позаправові фактори завадили свого часу конкретизувати заходи сприяння досягненню узгодженої ринкової саморегуляції з державним регулюванням економіки, як того вимагали вагомі обставини трансформації економіки. Натомість дійсно актуальною складовою економічної політики держави завжди визнається правове забезпечення інноваційної діяльності. Тому все господарське законодавство має сприяти нормальному здійсненню і розвитку інвестиційної діяльності в цілому та інноваційної зокрема¹.

Сприяння інвестиційній діяльності в галузях надро-, шельфокористування та реалізації стратегії енергозабезпечення без необоротного порушення оточуючого середовища об'єднує комплекс вимог до господарсько-правових засобів в підсистему законодавства, спроможну ефективно вплинути на типізацію вимог сталого розвитку, щоб обрати їх орієнтиром адаптації. Популярним орієнтиром є вимога забезпечення соціальної спрямованості економіки.

Теоретичне дослідження інструментів адаптації господарського законодавства до потреб еволюційної позитивної зміни становища соціальної спрямованості економіки дозволило встановити незадовільність стану обґрунтування низки наукових завдань. Так, реалізація довгострокових проектів економічного і соціального розвитку затримується не лише через відсутність науково виваженої правової бази для організації їх за кошти власної держави й інвесторів, а ще й тому, що не активізується практика залучення інвестицій на засадах договірних форм державно-приватного партнерства.

ГК України виконує місію узагальнюючої правової бази для залучення договірних та недоговірних форм реалізації організаційно-господарських зобов'язань. Багато норм, інститутів, інших структур-

¹ Мамутов В. К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в суверенной Украине: Матеріал на междунар. науч.-практ. конф. «Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора», 30.09.2004 г. Институт экономико-правовых исследований НАН Украины; Донецкий национальный ун-т. Экономико-правовой факультет. Донецк, 2004. С. 13–14.

них елементів господарського законодавства поки ще не стали у повній мірі пристосованими до виконання свого нинішнього призначення – забезпечення вимог стабільного розвитку при тому, що у концепції ГК України немає принципових теоретичних розбіжностей, які перешкоджали б переходу України на шлях інноваційного розвитку.

Передбачалося, що з підписанням Україною Угоди про асоціацію з ЄС в нашій країні активізується діяльність із вдосконаленням економічних та правових умов здійснення підприємництва. Адаптаційні заходи породжені відповідними зобов'язаннями, що визначені в Угоді, та передбачають врахування досвіду та найкращих практик європейських країн. Для їх виконання у 2015 році Президентом України було розроблено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020». За її положеннями слідуює, що серед першочергових програм країни має бути визначено дерегуляцію та розвиток підприємництва, що передбачає створення сприятливого середовища для інвестування та розвитку малого і середнього підприємництва¹.

Питання глобалізації входить у наукову лексику юриспруденції, але у науці господарського права вони мало досліджується. Як наслідок, нерідко проводяться паралелі між концепціями глобалізації і стійкого розвитку в контексті різнополярних характеристик. Натомість у вимогах забезпечення сталого розвитку нинішнього суспільства знаходить відображення взаємовплив локальних і глобальних економічних і екологічних проблем.

Як свідчить практика проведення соціологічних досліджень у Німеччині, Франції, Японії й інших країнах, світогляд більшої частини суб'єктів господарювання в основному узгоджується з ідеєю розвитку процесів адаптації їхніх інтересів до мети відтворення національного господарства. Під терміном «відтворення» звичайно розуміють безперервний рух і поновлення процесу виробництва, включаючи відтворення матеріальних благ, робочої сили і виробничих відносин. Відомо, при простому відтворенні виробництво відновлюється в не-

¹ Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: від 12.01.2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. №4. Ст. 67.

змінних масштабах, при розширеному – в масштабах, які збільшуються. Отже, відтворення погоджується з процесом економічного розвитку як передумова ефективності функціонування власності і досягнення макроекономічних цілей даного процесу.

Метою перспективного господарського законодавства у цьому зв'язку стає забезпечення правових умов для регулювання макроекономічних пропорцій і підтримки сприятливих стимулюючих факторів для суспільного відтворення. У силу предметної неоднорідності даного об'єкта стало необхідним більш детально визначитися з галузевою приналежністю правових відносин, пов'язаних з вимогою організації процесу відтворення національного господарства України. У сукупності елементів правового регулювання господарських відносин важливе місце посідає організаційна діяльність держави у сфері залучення в господарський оборот природних ресурсів.

По-перше, призначення господарського законодавства у галузі раціоналізації використання природних ресурсів має не лише регулятивне, але й превентивне навантаження. Прояв превентивного призначення можна простежити у наскрізній функції з гарантування інтересу держави і суспільства до відтворення національного господарства України, коли організовується виконання державних цільових програм забезпечення раціонального ресурсоспоживання сировини.

По-друге, у чималому ступені проникнення наскрізних функцій у логіку побудови норм господарського законодавства обумовлено вимогою системності доступу учасників сфери господарювання до такого об'єкта права власності українського народу, як природні ресурси. Але тут як наслідок реалізації правової вимоги системного підходу до використання природного ресурсу в сфері господарювання неминучим стає зіткнення різнопланових інтересів в організаційно-господарських відносинах.

Важливим економіко-правовим досвідом, на думку ряду науковців є: узагальнення регулювання відкритих економічних систем в умовах глобалізації і поглиблення інтеграційних процесів на регіональному рівні; визначення ключових параметрів структурної трансформації національної економіки України на підставі галузевих особливостей

виробництва; обґрунтування науково-технічних пріоритетів виробничого комплексу України з метою підвищення динаміки розвитку національної економіки; виявлення доцільності розширення співробітництва України з Євросоюзом і інтеграції з ринковим простором ЄС.

Зазначені проблеми пов'язують із впровадженням всеохоплюючої стратегії реалізації задуму стійкого економічного розвитку. Даний задум припускає єдність цілей міжнародного регулювання економічного росту, який враховує природні обмеження і відмову від фізичного нарощування ресурсоспоживання і перерозподілу природних ресурсів.

8.2. Господарське законодавство як сукупність засобів сприяння сталому економічному розвитку України

У державному секторі економіки розвинутих країн навколо найбільш важливих корисних копалин і природних ресурсів концентруються господарські інтереси, реалізація яких сприяє успішному функціонуванню законодавства.

Аналіз стану модифікації українського господарського законодавства дозволяє виявити не розробленість комплексу наукових основ процедурних взаємин органів правозастосування із господарюючими суб'єктами як суб'єктами процедури. Це стало однією з причин відсутності методології належного проведення порівняльної економічної оцінки альтернативних рішень на користь місцевої громади при виділенні земельних ділянок органами місцевого самоврядування суб'єктам підприємництва. Неоднозначне розуміння правозастосовуючими органами категорії «інтерес», спонукало до офіційного тлумачення поняття «інтереси держави».

У цьому зв'язку новим аспектом проблеми формування системи господарського законодавства стає результативність структури ГК України для створення цільового комплексу норм адаптаційного